

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

การปรับตัว (Adaptation) หมายถึง กระบวนการที่สิ่งมีชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงหรือปรับลักษณะบางประการให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่อาศัยอยู่ ซึ่งลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปดังกล่าวจะอำนวยความสะดวกแก่สิ่งมีชีวิตในแง่ของการอยู่รอดและสามารถสืบพันธุ์ต่อไปได้ แม้ว่าคนส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญต่อการบรรเทาผลกระทบ (Mitigation) มากกว่าการปรับตัว เหตุเพราะการบรรเทาผลกระทบเป็นวิธีการที่คาดว่าจะนำไปสู่การชะลอการเกิดปัญหานั้นๆ ได้ แต่ในขณะที่เดียวกันการปรับตัวของมนุษย์ต่อปัญหาต่างๆ ก็มีความสำคัญยิ่งเช่นกันต่อความอยู่รอด สำหรับประเทศไทยหนึ่งในปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นประจำ และมีแนวโน้มว่าจะเกิดบ่อยขึ้น และรุนแรงมากขึ้น คือปัญหาน้ำท่วม โดยเฉพาะการท่วมในบริเวณลุ่มน้ำทั้ง 25 ลุ่มน้ำของประเทศไทย ไม่ว่าจะเกิดจากปัญหาโลกร้อน การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก หรือปัญหาการจัดการลุ่มน้ำของประเทศไทยเองก็ตาม อุทกภัยที่เกิดขึ้นก็ทำให้เกิดความเสียหายต่อประเทศไทยอย่างรุนแรง อุทกภัยในประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. 2553 เป็นเหตุการณ์การเกิดน้ำท่วมในประเทศไทยหนักที่สุดในรอบหลายสิบปี เนื่องจากมีฝนตกหนักในหลายพื้นที่ ในช่วงเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน พ.ศ. 2553 ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างหนักทั้งชีวิตและทรัพย์สินในหลายพื้นที่ สื่อหลายแห่งระบุว่า อุทกภัยครั้งนี้เริ่มขึ้นตั้งแต่วันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2553 จนกระทั่งสถานการณ์คลี่คลายทั้งหมดเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2553 ความเสียหายจากน้ำท่วมมีมากมาย กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย พบว่ามีพื้นที่ประสบอุทกภัย มีจังหวัดประสบภัยทั้งสิ้น 39 จังหวัด 425 อำเภอ 3,098 ตำบล 26,226 หมู่บ้าน ราษฎรได้รับความเดือดร้อน 2,002,961 คน ครัวเรือน 7,038,248 คน พื้นที่การเกษตรคาดว่าจะได้รับความเสียหาย 7,784,368 ไร่ พบผู้เสียชีวิตจากเหตุอุทกภัยแล้วทั้งหมด 180 ราย เป็นบุคคลสัญชาติไทย 178 ราย กัมพูชา 1 ราย พม่า 1 ราย เนเธอร์แลนด์ 1 ราย ส่วนสรุปสถานการณ์อุทกภัยในพื้นที่ภาคใต้ กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย ได้ระบุว่า มีจังหวัดประสบภัยทั้งสิ้น 12 จังหวัด 133 อำเภอ 874 ตำบล 6,197 หมู่บ้าน ราษฎรได้รับความเดือดร้อน 609,511 คน ครัวเรือน 1,932,405 คน มีผู้เสียชีวิตทั้งสิ้น 80 คน มีสัญชาติไทยทั้งหมด

นอกจากความพยายามในการแก้ปัญหาที่คาดว่าจะจะเป็นสาเหตุให้เกิดน้ำท่วม ได้แก่ ปัญหาโลกร้อน การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก หรือปัญหาการจัดการลุ่มน้ำของประเทศไทยแล้ว การหาแนวทางในการปรับตัวต่อปัญหาน้ำท่วมก็เป็นเรื่องสำคัญต่อการมีชีวิตรอดของประชาชนทุกคนที่ประสบปัญหาน้ำท่วมซ้ำซาก เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาก็เกี่ยวข้องกันกับน้ำท่วมได้อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้การบริหารจัดการน้ำท่วมมีทิศทาง สามารถดำเนินการเพื่อป้องกันแก้ไขปัญหายุทกภัยที่จะเกิดขึ้น ตลอดจนวิเคราะห์หาระบบที่เหมาะสมสำหรับการชดเชย การกระจายความช่วยเหลือให้ทั่วถึง ผู้ได้รับผลกระทบจากอุทกภัย รวมทั้งเพื่อจัดทำบทเรียนในการจัดการอุทกภัยของประเทศไทย ผู้วิจัยจึงมุ่งเน้นการหาแนวทางการปรับตัวทางมิติเศรษฐศาสตร์ต่อปัญหาน้ำท่วมบริเวณลุ่มน้ำมูลตอนล่าง

ซึ่งผลการศึกษาไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนบริเวณลุ่มน้ำมูลตอนล่างเท่าที่ควร แต่ยังสามารถใช้เป็นแนวทางในการเอาชีวิตรอดสำหรับชุมชนที่อยู่อาศัยบริเวณลุ่มน้ำอื่น ๆ ในประเทศไทยได้อีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาปัญหาการปรับตัวทางมิติเศรษฐศาสตร์ของชุมชนลุ่มน้ำมูลตอนล่างต่อปัญหาน้ำท่วม
2. หาแนวทางและรูปแบบการปรับตัวทางมิติเศรษฐศาสตร์ของชุมชนลุ่มน้ำมูลตอนล่างต่อปัญหาน้ำท่วม
3. หาระบบที่เหมาะสมสำหรับการประกันภัย การชดเชย และการกระจายความช่วยเหลือให้ทั่วถึงแก่ผู้ได้รับผลกระทบจากอุทกภัยบริเวณลุ่มน้ำมูลตอนล่าง
4. หามาตรการ และองค์การรับผิดชอบในการปรับตัวทางมิติเศรษฐศาสตร์ของชุมชนลุ่มน้ำมูลตอนล่างต่อปัญหาน้ำท่วม

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ พื้นที่ศึกษาคือบริเวณลุ่มน้ำมูลตอนล่าง อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี
2. ขอบเขตทางด้านเนื้อหา ศึกษาการปรับตัวทางมิติเศรษฐศาสตร์
3. ขอบเขตด้านประชากร ศึกษาผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stake holder) จากปัญหาน้ำท่วมอยู่ในอาศัยในบริเวณลุ่มน้ำมูลตอนล่าง อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี

คำจำกัดความที่ใช้ในงานวิจัย

การปรับตัว หมายถึงกระบวนการที่สิ่งมีชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงหรือปรับลักษณะบางประการให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่อาศัยอยู่ ซึ่งลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปดังกล่าวจะอำนวยความสะดวกแก่สิ่งมีชีวิตในแง่ของการอยู่รอดและสามารถสืบพันธุ์ต่อไปได้

มิติเศรษฐศาสตร์ ครอบคลุมประเด็นต่างๆ ได้แก่ ภาวะการณ์มีงานทำ อาชีพ สภาพการถือครองที่ดิน รายรับ รายจ่าย สภาพหนี้ การเก็บออม การชดเชยความเสียหายจากรัฐ การใช้บริการสาธารณสุข ค่ารักษาพยาบาล การใช้บริการสาธารณะ การคมนาคม รายได้จากการท่องเที่ยว สุนทรียภาพ และโบราณสถาน ค่าใช้จ่ายในการย้ายถิ่นฐานใหม่ การประเมินค่าเสียหายในทรัพย์สินและสาธารณสมบัติ การกระจายรายได้

แนวทางการปรับตัวทางมิติเศรษฐศาสตร์ ครอบคลุมทั้งสิ้น 7 ด้าน ได้แก่ ด้านชีวิต/สุขภาพที่อยู่อาศัย ทรัพย์สิน พื้นที่เกษตรกรรม การคมนาคม แหล่งท่องเที่ยว และโบราณสถาน และด้านสาธารณสมบัติ

ปัญหาน้ำท่วม หมายถึงภาวะน้ำท่วมที่เกิดขึ้นบริเวณลุ่มน้ำมูลตอนล่าง อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี

ชุมชนลุ่มน้ำมูลตอนล่าง หมายถึง ชุมชนที่อยู่อาศัยในบริเวณ 3 ตำบล ได้แก่ ต.โขงเจียม ต.ห้วยไผ่ ต.หนองแสงใหญ่ อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลจากงานวิจัยนี้ทำให้ได้ทราบแนวทางการปรับตัวในมิติเศรษฐศาสตร์ต่อปัญหาน้ำท่วม บริเวณลุ่มน้ำมูลตอนล่าง กรณีศึกษา อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี ซึ่งนำไปสู่การจัดทำคู่มือการปรับตัว และการวางแผนการปรับตัวต่อปัญหาดังกล่าว ผลการศึกษานี้สามารถเผยแพร่ในการประชุมทางวิชาการในระดับนานาชาติได้ และสามารถเผยแพร่ในวารสารทางวิชาการได้ นอกจากนี้ยังสามารถใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นองค์ความรู้ในการวิจัยต่อไป